

Dopisna teologija

NOVI ZAVJET I

Izdaje: Institut za višu teološku kulturu pri Bogoslovnom fakultetu, Zagreb,
Kaptol 31, telefon: (041) 38-446
Glavni urednik: Dr. Jerko Fućak, predstojnik Instituta
41000 Zagreb, Kaptol 9

1. UVOD U NOVI ZAVJET

1.1 BIBLIJA - KNJIGA NAD KNJIGAMA

1.1.1 Ljudi sve više posizu za Biblijom - zašto?

1.1.2 Podjela Biblije

1.1.2.1 Podjela Novoga zavjeta

1.1.2.2 Podjela Biblije na poglavlja i retke

1.2 KAKO JE NASTAO NOVI ZAVJET ?

1.2.1 Nema novozavjetnog spisa bez odnosa prema povijesnom liku Isusa iz Nazareta

1.2.2 Kako se Novi zavjet odnosi prema Starome zavjetu

1.2.3 Nastanak i svojevrsnost evandjelja

1.2.3.1 Kronološka tablica

1.2.4 Sinoptičko pitanje

1.2.5 Nastanak drugih novozavjetnih spisa

1.2.6 Bogoduhost (inspiracija) Biblije

1.2.6.1 Što je bogoduhost?

1.2.6.2 Što kaže Crkva o bogoduhosti Pisma?

1.2.6.3 Posljedice bogoduhosti - Pisma

1.3 TUMAČENJE BIBLIJE I PRISTUP SVETOM PISMU

1.3.1 Smisao Biblije

1.3.2 Povijesno-kritička metoda tumačenja Biblije

1.3.3 Duhovno čitanje Pisma

1.3.4 Meditacija biblijskog teksta

1.3.4.1 Razmatranje Pisma

1.3.4.2 Nove metode meditacije

1.4 TEKST NOVOGA ZAVJETA

1.4.1 Novi zavjet jest knjiga Crkve

1.4.2 Kriteriji kanoničnosti

1.4.3 Tekst i njegova povijest

1.5 SVETO PISMO JEST KNJIGA ŽIVOTA

1.1 BIBLIJA - KNJIGA NAD KNJIGAMA

1.1.1 Ljudi sve više posizu za Biblijom - zašto?

Sa srećom možemo ustanoviti da je Biblija zaista bestseler. Ona je ne samo prevedena na mnoge jezike i narječja (oko 1600), nego je i najprodanija knjiga. Ali tko se Biblijom bavi i tko je čita, naići će češće na pitanja i probleme na koje neće moći naći odgovora. Tko želi Bibliju razumjeti, naići će na mnoge zapreke. To svakako vrijedi za svako književno djelo, pa i za ono koje je netom izašlo iz tiskare. Ovaj će Vam tečaj pomoći riješiti bar neke od poteškoća u razumijevanju Novoga zavjeta.

"B i b l i j a " - naziv izveden od grčke riječi "B i b l o s " - znači "KNJIGA" ili zapravo "Knjiga nad knjigama". Biblija se tako zove zbog jedinstvenog sadržaja. Ona za sebe tvrdi da je nagovor Božji, Riječ Božja. Ona nudi nešto što ne može ponuditi niti jedno privredno skladište, niti jedno znanstveno djelo, niti jedna filozofska rasprava, niti jedna politička struja: Ona je Riječ Božja ljudima na spasenje.

Z a p a m t i t e : Biblija nudi nešto što inače nitko ne može ponuditi: ona je Riječ Božja ljudima na spasenje.

1.1.2 Uvod u Bibliju

Biblija, nazvana i Sveto pismo, nije JEDNA knjiga, nego je zbir mnogih pojedinačnih spisa. Biblija je zapravo mala knjižnica...

Biblija ima dva velika dijela: Stari i Novi zavjet ili Savez

46 Knjiga Staroga zavjeta ili Staroga saveza,

27 knjiga Novoga zavjeta ili Novoga saveza.

Riječ "zavjet" ne znači ovdje neko obećanje Bogu dano, nego znači Riječ (vjet) kojom se Bog zarekao čovjeka spasiti.

Ta 73 spisa bila su u početku neovisna: nisu ovisili jedni o drugima i imali su svaki svoju povijest nastanka. Donedavno se o tom malo znalo, pa su se biblijska knjige povezivale u skupine koje još nalazimo u današnjim izdanjima Biblije. Govorimo tako npr. o povijesnim ili poučnim knjigama. Ali ta podjela i to nazivlje nije prikladno jer svaki biblijski spis želi poučavati (svi su, dakle, poučni) i svaki od njih ima više ili manje povijesnu pozadinu (svi su, dakle, svaki na svoj način, povijesni).

1.1.2.1 Podjela Novoga zavjeta

- a) Povijesne knjige: Evandjelje po Mateju
Marku
Luki
Ivanu
Djela apostolska
- b) Poučne knjige: 14 Pavlovih i drugopavlovskih poslanica (pisama)
7 katoličkih poslanica (pisama)
- c) Proročka knjiga: Ivanovo Otkrivenje

(Točan naziv i skraćenice pojedinih biblijskih spisa vidi str. XII Biblije ili na str. 493. Novoga zavjeta u prijevodu Duda-Fučak)

Z a p a m t i t e : 73 knjige Staroga i Novoga zavjeta bili su početno samostalni pojedinačni spisi.

Tumačenje riječi:

- "Evandjelje" jest riječ grčkoga podrijetla i znači "Dobru vijest", "Radosnu vijest", "Vijest o pobjedi".
- "drugopavlovske poslanice" jesu poslanice koje se pripisuju apostolu Pavlu, ali ih on nije konačno napisao (npr. Heb i vjerojatno 1/2 Tim i Tit). Konačni im je oblik dao neki Pavlov, isto tako inspiriran, učenik.
- "katoličke" poslanice jesu poslanice koje su namijenjene ("katolički" = sveopći); ne, dakle, samo nekim posebnim zajednicama.

1.1.2.2 Podjela Biblije na poglavlja i retke

Otvorite li neki biblijski spis, zapaziti ćete da je podijeljen na poglavlja i retke. Ta pomoć za snalaženje u Bibliji ne nalazi se u njoj od početka. Bibliju je na poglavlja podijelio pariški profesor i kasniji kenterberški nadbiskup, kardinal Stephan Langton (+1263). Učinio je to u latinskom prijevodu Biblije. Podjela na retke djelo je glasovitoga pariškog tiskara Roberta Estienne-a. On je 1555. tako izdao jedno izdanje latinske Vulgate. Podjela na poglavlja i retke nije, nažalost, uvijek sretna: ponekad samovoljno dijeli mjesta koja bi morala biti zajedno.

1.2 KAKO JE NASTAO NOVI ZAVJET?

Pri točnijem istraživanju toga pitanja naići ćemo često na neprohodan mrak. Često se moramo zadovoljiti pretpostavkama, teorijama i nagadjanjima. Jedno je ipak posve sigurno:

1.2.1 Nema novozavjetnog spisa bez odnosa prema povijesnom liku Isusa iz Nazareta

Koliko se dade zaključiti iz novozavjetnih izvora, iz rimske i židovske povijesti, Isus iz Nazareta rođen je negdje 6. godine prije Krista. Njegovo djetinjstvo i mladost prekriveni su gotovo posvemašnjim mrakom. Kratko prije 30. godine našega brojenja godina nastupa on javno s tvrdnjom da je on obećani Sin čovječji. Njegov nauk, njegova djela i njegov život pobudjuju divljenje.

Zbog svoga poimanja religije dolazi u sukob sa židovskom vjerskom predajom i svršava raspet na križu. Za vrijeme svoga učiteljskog djelovanja okupio je oko sebe skupinu vjernika, skupinu učenika između kojih je izabrao 12 apostola. Nakon njegove smrti nastupaju oni kao svjedoci da je toga Isusa iz Nazareta Otac uskrisio na život i uzvisio ga za Gospodara neba i zemlje. Time se očituje da je on Sin Božji. Njegova smrt iz ljubavi prema nama ima za nas spasenjsko značenje. Po vjeri i krstu postajemo dionici spasenja u Kristu. Tako po apostolskom navješćivanju raste Božji narod, Crkva Isusa Krista. U toj zajednici vjere nastaje malo po malo potreba da se i pismeno zabilježi poruka o spasenju po Isusu Kristu.

Novi Zavjet jest zapisano vjerničko osvjedočenje Pracrkve. On je nastao u Crkvi i za Crkvu. Njezini spisi su dokumenti njezine vjerničke predaje. Novi zavjet jest knjiga Crkve. On je isprava njezina vjerovanja i time i norma njezine vjere. Odatle je jasno zašto baš Crkva prenosi i tumači Sveto pismo.

Z a p a m t i t e : Svi se spisi Novoga zavjeta odnose na jednu osobu: na Isusa iz Nazareta, Krista. Pojedini spisi jesu isprave vjere Pracrkve. Oni su time i norma vjere. Pojedini spisi veoma različito izlažu poruku spasenja po Isusu Kristu.

1.2.2 Kako se Novi zavjet odnosi prema Starom zavjetu ?

Neki možda Stari zavjet poznaju gotovo samo iz citata koje iz njega donosi Novi zavjet. Apostolaka Crkva razvila je "metodu" kako iz Staroga zavjeta pokazati da je Isus Mesija. Petrova duhovska propovijed (Dj 2,14-36) izlijevanje Duha prikazuje kao ispunjenje proroka Joela. Gospodinovo uskrišenje i uzvišenje smatraju se potvrdom psalamskih tekstova (Ps 16; 110; 132).

Već ti tekstovi dovoljno pokazuju da je apostolska Crkva, baš kao i Isus, Stari zavjet smatrala i priznavala Svetim pismom. Te spise Crkva zove STARIM zavjetom. Time želi reći da u njima vidi pripremu za spasenje u Isusu Kristu. Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta treba uzeti kao jedno Sveto pismo, kao pripremu i ispunjenje u Isusu Kristu.

Z a p a m t i t e : Svi spisi Staroga i Novoga zavjeta jesu jedna cjelina. Crkva u Novom zavjetu gleda ispunjenje spasenja koje je obećano u Starom zavjetu.

1.2.3 Nastanak i svojevrsnost evanđelja

1.2.3.1 Kronološka tablica

6.p.K.	ISUSOV ŽIVOT I DJELO: Isusovo javno djelovanje· propovijed, izvanredna djela, primjeren život, smrt i uskrsnuće
30.n.K.	USMENA PREDAJA: apostolska propovijed - stvaranje zajednice - prve pismene zabilježbe: npr. izvor besjeda "Q"
50.n.K.	1 Sol Gal 1 Kor 2 Kor Fil Rim Flm
60.n.K.	
70.n.K.	Mk
80.n.K.	Mc i Lk Dj
90.n.K.	
100.n.K.	1 Iv Heb 2 Sol, Kol, Ef 2 Iv Otk Jak Jud Iv 1 Tim 2 Tim Tit 3 Iv 1 Pt
200.n.K.	2 Pt

EVANDJELJA nisu nikakvi stenografski ni magnetofonski snimci Isusovih propovijedi. Ona su zabilježba povazmene propovijedi apostola i Pracrkve o "proslavljenom Gospodinu" - po sjećanju na povijesnoga Isusa.

POSLANICE (Pisma) postoje djelomično već prije Evanđelja. Pavao i drugi pisali su svojim zajednicama nekim povodom da ih učvrste u vjeri i da im pomognu riješiti aktualne probleme.

Svi novozavjetni spisi ne potječu od onih autora kojima se pripisuju. Tako npr. poslanica Heb, vjerojatno i pastoralne poslanice, nisu Pavlove, a 2 Pt nije sigurno Petrova.

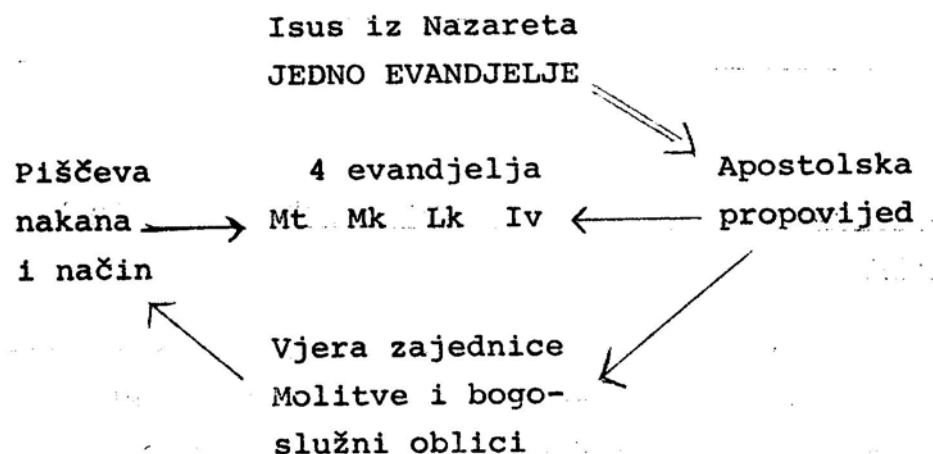
Uz ovu kronološku tablicu treba dati neka razjašnjenja: Isus Krist bio je neponovljiv događaj. Kao povijest spasenja to je bio vršak svjetske povijesti. To je bila i prekretnica: prekretnica od iščekivanja spasenja (Stari zavjet) k ostvarenju spasenja (Novi zavjet). Ali Isus nije, kako je poznato, ništa napisao. Nije dao ni zapovijedi za to. Njegova je zapovijed, naprotiv, glasila: "Idite ... i navješćujte Evandjelje svim ljudima!" Kad je Isus otišao, njegova je mlada zajednica ispunjavala tu zapovijed. Apostoli su propovijedali Isusa: njegovu smrt i njegovo uskrsnuće, pripovijedali su i što je govorio i činio. Stvarale su se vjerničke zajednice. U različitim su vjerničkim zajednicama nastajali i različiti izričaji jedne te iste vjere u Isusa Krista. Neke su zajednice osjetile potrebu prikupiti zbirke propovijedi i besjeda.

Negdje 40. godine nastaju prve pismene zabilježbe. Jedna je od njih postala osobito važna. Kasnije će je upotrijebiti Mt i Lk. Taj izvor besjeda, izvor logia, stručno se označuje slovom "Q" (to je prvo slovo njemačke riječi Quelle = izvor).

Tada još uvijek ne postoji evandjelje u našem smislu. Da, prvi sačuvani spisi Novoga zavjeta jesu poslanice sv. Pavla. Još će proći nekoliko desetljeća do prve zbirke izvješća o spasenju po Isusu Kristu. To će biti Markovo evandjelje, nastalo negdje 70. godine n. K. Tim je djelcem stvorena nova književna vrsta, vrsta koju zovemo "evandjelje".

Posve je jasno: evandjelja nisu nikakve doslovne zabilježbe Isusovih besjeda; ona nisu ni izvještaji o činjenicama u smislu suvremene povijesti. Ona su zabilježba vjerničkog života neke određene kršćanske zajednice. Nose pečat te zajednice i odražuju njezine probleme. Nose, jasno, i značajke posljednjeg pisca-redaktora. Možemo zaista reći: JEDNO evandjelje predano nam je u četverolikom obliku.

Shematski prikaz nastanka evandjelja:

Tko si posvijesti ovaj put nastanka evandjelja i prihvati činjenicu da je na njihov nastanak utjecalo toliko ljudskih čimbenika, ima u ruci ključ za razumijevanje evandjelja. K tome,

dakako, dolazi razgovor o bogoduhosti Pisma. Ali prije toga razgovora valja naglasiti još jednu važnu činjenicu: evanđelja su sastavljena nekoliko desetljeća nakon Isusova života i djelovanja. Ona bacaju pogled unatrag na događaj Isusa iz Nazareta, prikazuju ga iz izvjesne povijesne udaljenosti. Taj pogled unatrag sav je u znaku križa i uskrsnuća: kroz taj se znak sve promatra, upravo kao što snajper sve usredotočuje u križiću svoga nišana. To onda znači: Isusov život, njegove riječi i djela tumače se u evanđeljima u svjetlu vazmenoga događaja, u svjetlu njegove smrti i uskrsnuća. Što to u pojedinostima znači, pokazat ćemo tijekom ovoga tečaja, npr. u evanđeljima djetinjstva ili u "predpovijesti".

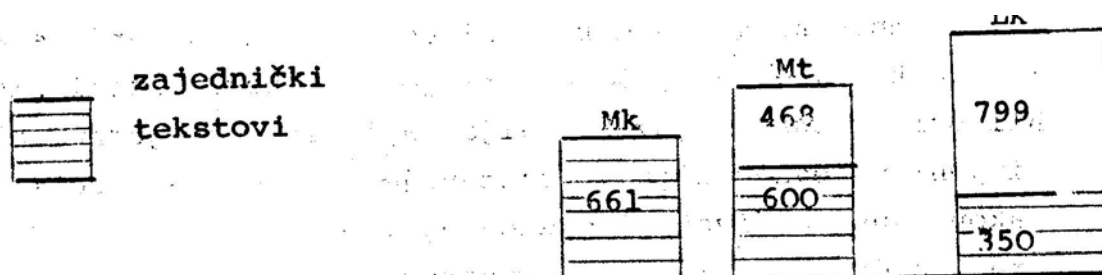
Sadržaj:

E v a n d j e l j e = s a d r ž a j :	KRISTOV DOGAĐJAJ
	- Isusova smrt i uskrsnuće - Isusove riječi i djela, protumačene u svjetlu vazmene poruke
s v r h a :	Sve se to nrenosi predajom Pracrkve
	Obraćenje i vjera u poruku spasenja udioništvo na Isusu Kristu po krstu

1.2.4 Sličnost i različnost evanđelja po Mk, Mt i Lk; sinoptičko pitanje

Oduvijek je upadalo u oči da Mk, Mt i Lk imaju mnogo zajedničke pripovjedačke gradje. Usporedite li tekstove, zapaziti ćete da su jedni često nastajali malim preinakama drugih. Kako protumačiti tu srodnost? Odgovor na to pitanje može se naći u povijesti nastanka tih tekstova.

Činjenice su ove:

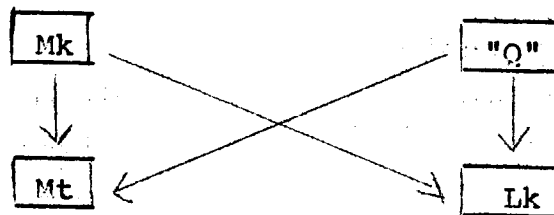

Markovo evanđelje ima 661 redak. Od toga se 600 redaka nalazi u Mt - dakle, gotovo sve

Markovo evanđelje. Luka ima samo 350 redaka s Markom zajedničkih. Razjašnjenje te činjenice pruža tzv. "teorija dvaju izvora". Prvo evanđelje jest Evanđelje po Marku. Mt i Lk poznavali su Mk, ođ njega uzimali dijelove i ponekad ih preinačivali u skladu sa svojim nakanama. Marko je dakle, prvi izvor Mateja i Luke.

Ali uz to ima i 235 redaka koji su zajednički Mateju i Luki, a ne nalaze se u Marku. Znanost danas pretpostavlja da su Mt i Lk poznavali i upotrebljavali još jedan izvor. Već smo prije spomenuli taj izvor: nazvali smo ga izvor besjeda ili "izvor logia" (logion = izreka). Označujemo ga slovom "Q". Preostaju još 333 retka koje ima samo Mt. To je njegov posebni izvor (posebno dobro -"Sondergut"). Takav posebni izvor ima i Lk. U njega on iznosi čak 564 retka. "Teoriju dvaju izvora" možemo i shematski prikazati:

Budući da zajedničke tekstove Marka, Mateja i Luke možemo usporedno "zajedno gledati" (to znači grčki glagol synopsomaj), zovemo ta tri spisa "sinoptičkim evanđeljima".

Ivanovo evanđelje nastalo je dosta kasnije i ide svojim putem. Sastavljač toga evanđelja gotovo i nema zajedničke gradje sa sinopticima.

1.2.5 Nastanak drugih novozavjetnih spisa znatno je jednostavniji

Zasad je sigurno samo ovo:

Svaki je sastavljač pisma imao neki određeni povod zbog kojeg je pisao. Taj je povod gotovo uvijek jasno naznačen u Pavlovim pismima. Pavao se često bavi problemima neke zajednice. Njegova pisma (poslanice) daju vjerničko usmjerenje. Osim njegovih postoji još sedam pisama koja nisu upravljena niti jednoj posebnoj zajednici. Djela apostolska pokazuju kako se poruka o spasenju po Isusu Kristu brzo i pobjedonosno širi po svem onda poznatom svijetu.

Apokalipsa, hrvatski "Otkrivenje", jest apokaliptičko-proročka knjiga. Ona očituje stanje postojećih kršćanskih zajednica u Aziji i tješi za sva vremena Božji narod koji će uvijek morati podnositi nevolje. Ali na kraju će prividnu vlast zla naglo i neočekivano svladati Jaganjac, kome će se predati sveopća vlast. Točnije uvode u pojedine spise dat ćemo Vam uvijek kad tijekom tečaja budemo čitali i tumačili odnosne spise.

Tumačenje riječi:

Prorok = vidjelac, tumač: to nije čovjek koji nešto proriče, nego čovjek koji svom vremenu tumači volju Božju. Proročka književnost daje vjerničke smjerokaze u teškim vremenima.

Apokaliptik - otkrivač, objavitelj: to je čovjek koji patnjom kušanu vjerničku zajednicu bodri pogledom u pobjedničku budućnost. Apokaliptička književnost nije, dakle, biblijska književnost koja bi prijetila i ulijevala strah; ona, naprotiv, tješi i ulijeva pouzdanje time što pogled usmjeruje prema konačnoj pobjedi dobra, u konačnici - Boga.

1.2.6 Bogoduhost Biblije

1.2.6.1 Što je bogoduhost?

Dosad smo dosta opširno iznijeli ljudsku stranu u tijeku nastajanja novozavjetnih spisa. S te je strane jasno zašto se ti spisi u nekom smislu mogu nazvati ljudskom riječju. Bog na ljudski način djeluje među ljudima i po ljudima. Ali mi Bibliju, zovemo i "Svetim pismom". Time želimo reći da Bibliju ne smatramo jednostavno ljudskom knjigom, nego da je ona nastala u suradnji s Bogom. Govorimo o bogoduhosti Svetog pisma. Riječ "bogoduhost" uzeta je iz 2 Tim 3,16 "Sve Pismo, bogoduh, korisno je za poučavanje, uvjeravanje, popravljavanje, odgajanje u pravednosti..." Naša riječ prevodi grčku riječ theo-pneustos/ koja znači Bogom nadahnuto/ prodahnuto, ili Bogom odiše. Već možda zamišljamo umjetničku sliku na kojoj sveti pisac (hagiograf) sjedi s perom i pisačim priborom u ruci; sav 'se pretvorio u uho u koje dopire svjetla zraka - Božja riječ. Takva nas predodžba odvodi na krivi put. Ona ipak kazuje nešto ispravno: Bog je autor Svetog pisma. Od njega proizlazi svako spasenje. A spasenje je do ljudi uvijek iznova dolazilo u Riječi: "Više puta i na više načina Bog nekoć govoraše ocima u prorocima konačno, u ove dane, progovori nama u Sinu" (Heb 1,1-2). Židovi su bili uvjereni da im u spisima SZ govori sam Bog.

" Isus priznaje autoritet SZ i veli nekom zakonoznancu: "U Zakonu što piše? Kako čitaš? " (Lk 10,26). Isus je "Riječ tijelom postala" (Iv 1,14). Tako je jasno da" u Heb 1,1-2 izraz "Riječ" valja različito razumjeti: može' značiti riječ koja se može čuti i izgovoriti, ali može značiti i djelovanje, spoznaju pa čak i osobu. Uvijek je to riječ koju posreduju ljudi. "Čovjek je slika i odsjaj Božji svugdje pa tako i u svom govoru..." (Sacramentum mundi , inspiration). Isus Krist jest nenadmašiva objava Božja. Njegova Riječ jest Riječ Božja. On je Riječ Božja. Poruka se NZ uvijek shvaćala i primala kao Božja Riječ, sve ako svjedočanstvo o Isusu i nije napisao on sam niti su to učinili neposredni očevici.

1.2.6.2 Što kaže Crkva o bogoduhosti Pisma?

"Crkva u svojim učiteljskim izričajima nije točno formulirala nauk o bogoduhosti, nego ga je samo ogradila od krivih poimanja" (Kleiner Kommentar, KBW Stuttgart, sv. 20, str. 48).

S obzirom na Bibliju uvijek se iznova ističe

- da biblijska inspiracija (bogoduhost) nije isto što i "inspiracija" (prosvjetljenje) nekog pjesnika ili umjetnika :
- da je ona više nego samo čuvanje od zablude?
- da sigurno po njoj ne postaje Riječju Božjom ono što je bilo samo riječ ljudska;
- da je bogoduhost otajstvo djelovanja Duha Svetoga u skladu s riječju Pisma; "Riječ koju slušate nije moja, nego Oca koji me posla. To sam vam govorio dok sam bio s vama. Branitelj, Duh Sveti, koga će Otac poslati u moje ime, poučavat će vas o svemu i dozivati vam u pamet sve što vam ja rekoh" (Iv 14,24-26);
- da djelovanje Božje nije dokinulo slobode ni značajki ljudskog pisca;
- da djelovanje Božje prati SAV tijekom nastajanja biblijskih spisa;
- da su spisi NZ proizašli iz Duhom ispunjene apostolske Crkve, stoga je Crkva nadležna za obvezatno tumačenje Svetoga pisma;
- da još danas u biblijskim spisima govori sam Bog i nema knjige koja bi se mogla staviti uz bok sasvim svojevrsnoj Bibliji;
- da nas danas u Riječi Svetoga pisma neposredno nagovara Bog?
- da i mi smijemo računati s djelovanjem Božjim kad čitamo Bibliju.

1.2.6.3 Posljedice bogoduhosti Pisma

1.2.6.3.1 Nezabludivost i istina SP

Je li Biblija nepogrešiva? Mnoge knjige uzimamo u ruke uvjereni da nas neće zavesti u bludnju. U to smo uvjereni pogotovo kad je posrijedi Biblija, Riječ Božja. Ali Sveto pismo nepogrešivo je samo u jednom točno određenom pogledu. Moramo neprestano imati na pameti da Biblija sadrži poruku spasenja. I nepogrešiva je samo kao Knjiga spasenja. U svim drugim područjima biblijski pisci preuzimaju spoznaje i uvjerenja svog vremena. Jedan primjer: Rim 5,12-21 pretpostavlja, posve jasno, da čovječanstvo potječe od jednog praroditeljskog para. Tako Pavao nauk o spasenju - da je svim ljudima potrebno spasenje - zaodijeva u predodžbu svog vremena po kojoj čovječanstvo mora imati jedan praroditeljski par. Da, i svaka obitelj ima svoje pretke,. Ali Pavlu nije do toga da nas poučava o počecima

čovječanstva. On želi reći nešto mnogo važnije: da su svi ljudi upućeni na spasenje u Kristu. Taj nauk nezabludiva je istina Biblije. Što se tiče ljudskih predaka, moglo bi biti i drukčije no što pretpostavlja Pavlov tekst.

Što je dakle, s istinom Biblije?

Neki je izričaj, po našem shvaćanju, istinit ili lažan već prema tome odgovara li ili ne odgovara odnosnoj zbiljnosti. Ali postoje i druge razine istine. Umjetnik može npr. prikazati čovjeka bez jedne noge ili bez glave. Ili, sjetimo se dječjih crteža. Oni se najčešće u mnogome ne poklapaju sa zbiljnošću. Redovito nije istina da ljudi imaju samo jednu nogu ili da su bez glave. Ali je istina ono što je umjetnik naslutio, vidio ili osjećao kad je tako naslikao čovjeka: da ljudi nikad nisu potpuni, da su uvijek tek na putu prema potpunoj ljudskosti. Umjetnik je izrazio dublju, filozofsku istinu, zapazio je životnu istinu. Tako je i s istinom u Bibliji.

U Svetom pismu zapažamo mnoge važne procese dozrijevanja u poimanju spasenja. Npr. u pogledu poimanja i prikazivanja Boga, izreka o Isusu kao Bogu i kao čovjeku, o otajstvu spasenja itd. Ponekad kao da u njemu nalazimo gotovo proturječne izričaje. To ovisi o nesavršenosti ljudskih pojmova i ljudskog jezika. Ograničenim zemaljskim pojmovima nikad nećemo moći posve izreći neograničene Božje zbiljnosti. Biblijski su izričaji o Bogu istiniti, ali nesavršeni. To su tek približni pokušaji, vezani osim toga uz vrijeme i velika vremenska razdoblja u kojima su nastojali izreći i prereći biblijsku poruku. Stoga Bibliju moramo čitati kao cjelinu, želimo li doseći njezinu istinu spasenja. Biblijska teologija jest pokušaj da se nekako zajedno stave i promatraju spasenjske istine izrečene na različitim mjestima Biblije.

1.2.6.3.2 Snaga Pisma

Posljedica bogoduhosti u kontekstu Riječi jest spasenjska istina Biblije, a u kontekstu Duha njezina posljedica jest snaga Pisma.

Već se u ljudskoj riječi krije velika snaga. Ta snaga ima izvor u volji: posredstvom jezika govornikova volja djeluje na volju slušatelja. Snaga volje utjelovljuje se u znakovite oblike jezika dopire najprije do intelektualne razine slušatelja: stvara uvjerenje, mišljenje, mentalitet, socijalno uvjerenje. Snaga riječi dopire i do volje: izaziva npr. odluku za djelovanje ili za zauzimanje (novoga) stava, sve to osobito putem motivacija. Snaga riječi, napokon, može taknuti i čuvstvenu razinu: riječ tješi, razveseljuje, ulijeva simpatiju, povjerenje, vedrinu... Prenosi čuvstva koja su upravo "zarazna". Jezik je sredstvo dijaloga pa se snaga jezika očituje osobito u dijalogu. Dok npr. drugoga uvjeravam, sam postajem uvjereniji.

Božja Riječ posjeduje sva ta svojstva u najvećoj mjeri, jer to je najsavršenija Riječ i potpuno zahvaća čovjeka. I to zahvaća ga u redu spasenja. Zbog toga ona ima spasenjsku snagu. Svojom riječju Bog nam ne samo tumači što je milost i spasenje, nego nam daje milost i spasenje, tj. sebe, svoj život, jedinstvo sa sobom. Svojom riječju uvodi nas u svoje otajstvo, povjerava nam se, otkriva nam se poklanja nam se. O tom imamo mnogo svjedočanstava u

Pismu. "Živa je, uistinu Riječ Božja i djelotvorna..." (Heb 4,12)? "Ne stidim se uistinu Evandjelja: ono je snaga Božja na spasenje svakomu tko vjeruje..." (Rim 1,16) U tom smislu govori i sva predaja Crkve. Navedimo samo učenje II vatikanskog sabora: "Riječ Božja, spasiteljska sila Božja svakome koji vjeruje (usp. Rim 1,16), u spisima je Novog zavjeta na istaknut način prisutna i iskazuje svoju moć" (O božanskoj objavi, br. 17).

Spasiteljska snaga Pisma jest kao neka potencijalna energija koju treba vjerom aktivirati. Sredstva pak toga aktiviranja jesu npr. bogoslužje, u kojem se Riječ ponovo utjelovljuje u Božjem narodu, pojedinačno i zajedničko čitanje Pisma, razmatranje Pisma, tumačenje Pisma i sl. Time smo došli do važnog i teškog pitanja o tumačenju Pisma.

1.3 TUMAČENJE BIBLIJE I PRISTUP SVETOM PISMU

Za uvod neka posluži poznati "biblijski" vic: Dva kapucina žustro raspravljaju o Evandjelju. U raspravi brat Modest iznenada prilijepi bratu Iliji masnu zaušnicu i poprati je evandjeoskom izrekom: "Ako te tko udari po jednom obrazu, pruži mu i drugi." Brat Ilija mirno pruži drugi obraz. Kad je dobio i drugu zaušnicu, snažnom se pljuskom oduži svome subratu s "evandjeoskim" obrazloženjem: "Kakvom mjerom mjerite, i vama će se zauzvrat mjeriti." U to naidje brat gvardijan i zapita ih što rade. "Uzajamno si tumačimo Evandjelje", odgovore obojica gotovo u isto vrijeme.

To je šala koja možda želi reći nešto drugo. Ali bar usput, postavlja pitanje: Kako shvatiti SP? Jesu li svjedoci Jehove prvi istraživači Biblije? Smijemo li se usuditi uzeti Bibliju u ruke? Tko nam jamči da je dobro tumačimo? Postoji tu sva sila pitanja koja mnogi prepuštaju stručnjacima ili svećenicima, koji uostalom niti sami nedjeljom o njoj mnogo ne govore.

1.3.1. Smisao Biblije

Tko se god laća pera i nešto piše, taj ima nakanu nekome nešto priopćiti, nešto izreći. Sadržaj koji pisac želi priopćiti zove se smisao njegova spisa. To je objektivni ili povijesni smisao.

Već znamo koja je opća nakana, koje je opće usmjerenje Biblije: sve što se u Bibliji nalazi napisano je za naše spasenje. Posrijedi su spasenjske istine. Da bismo došli do tih spasenjskih istina, istražujemo najprije smisao riječi i izričaja, literarni smisao Biblije. Literarni je smisao ono što se može razabrati iz samoga smisla riječi i izričaja u užem sklopu neke biblijske knjige. Od toga se smisla razlikuje p u n i j i smisao Biblije. To je smisao koji se može razabrati iz riječi Pisma u sklopu cjelokupne objave. Nećemo navoditi daljnje podjele. Ali je jasno da čitač Biblije treba metode i pomoć da bi mogao Bibliju čitati s razumijevanjem (subjektivno razumijevanje smisla) . Nitko je nikada neće moći posve i do kraja protumačiti

jer svako vrijeme i svaki događaj otvara nove vidike i nove mogućnosti za razumijevanje Riječi. Za nas je dosta ako u njoj nadjemo ono što je potrebno za naše spasenje. Svaka dob ima svoje razumijevanje Pisma. Tako će mlad čovjek neku Riječ Pisma razumjeti drukčije nego odrastao; neku će jedna te ista riječ reći jedno, a učenjaku drugo. Svatko će u njoj naći ono što je potrebno upravo za njegovo spasenje.

Subjektivno shvaćanje, shvaćanje odredjenog čitača, samo djelomično zahvaća objektivni povijesni smisao Biblije. S tumačenjem Biblije nećemo biti nikad gotovi. Isti nas tekst može nagovoriti danas ovako sutra onako. Ali postoje znanstvene metode koje nas štite od krivih tumačenja Biblije.

Sažetak: Objektivni ili povijesni smisao ili sadržaj Biblije jest onaj sadržaj koji nam posredstvom svetog pisca Bog želi posredovati za naše spasenje. Subjektivni smisao Biblije ovisi o svakom pojedinom čitatelju Biblije: o njegovim mogućnostima i sposobnostima ovisi koliko će ga osobna nagovoriti ono što je Bog objektivno rekao u Bibliji.

1.3.2 Povijesno-kritička metoda tumačenja Biblije nazvana i povijest oblika (Formgeschichte)

Hoćete li raditi s Biblijom, morate računati da će se netko na vas srditi, premda danas više nema nikakva smisla srditi se ili zgražati nad metodama i spoznajama novije biblijske znanosti. Mnogo bi razumnije bilo ozbiljno prionuti uz biblijski posao. I to u punoj svijesti da smo svi mi tek mali korisnici naporna znanstvenog posla. Pred Biblijom treba klečati. Tko to ne čini, bio on znanstvenik ili potrošač, tomu se smisao Biblije neće otvoriti.

Izričaj "povijest oblika" (Eormgeschichte) želi reći ovo: istraživač kritički istražuje povijest nekog teksta; ispituje kroz koje je književne oblike prošao tekst prije nego je postao ovakav kakav danas stoji pred njim u Bibliji. Evo primjera iz povijesti nastanka Evandjelja: Blaženstva su u Besjedi na gori u Mt 5,1-12 zabilježena drukčije nego u Lk 6;17-26. Kad tom razlikom ne bi bio izmijenjen i smisao, ne bismo se na to niti obazirali. Ali ovako znanstvenik se mora pitati kritički: Kako je Isus otprilike izrekao Blaženstva ili uopće Besjedu na gori? Kako su se, gdje i kada oblikovale takve propovijedi u apostolskoj Crkvi? Koji je udio evandjeliste u tome da njegov tekst glasi upravo tako?

Da može odgovoriti na ta i slična pitanja, ima biblijska kritika pa raspolaganju više znanstvenih ogranaka:

- Tekstovna kritika: uspoređuje različite rukopise u kojima je biblijski tekst do nas došao i ustanovljuje koja je od mnogih inačica što se u tim rukopisima nalaze (najvjerojatnije) izvorna.

- Kritika oblika, ili ispitivanje oblika, nakon toga nastoji prodrijeti u smisao, sadržaj ili kerigmu. To čini tako da pokušava odrediti KNJIŽEVNI ROD (prisposoba, molitva, zakonski propis, pismo itd) te POVOD (nazvan i "Sjedište u životu", "Sitz im Leben"), u kojem je odnosna biblijska riječ izrečena ili napisana. Treba, dakako, pratiti i povijesni hod odnosnoga teksta, tj. kako je od prvih početaka došlo do konačnog teksta. To istražuje, tzv. povijest predaje i povijest redakcije.
- Književna kritika, nazvana i "nož za seciranje" u biblijskoj znanosti, kritički ispituje neizgladjenosti, nemoguće misaone sklopove, neosnovane promjene "stručnih" izraza itd. i na temelju toga ustanovljuje kakvu je povijest prošao odnosni tekst.

Pri primjeni tih znanstvenih metoda jednako se ozbiljno računa s bogoduhošću kao i s povijesnom vjerodostojnošću tekstova. Zbog toga se II vatikanski sabor u svojoj Konstituciji o božanskoj objavi ovako zalaže za biblijsku kritiku: "A budući da je Bog u Svetom pismu govorio po ljudima na ljudski način, to tumačitelj Svetog pisma, da bi proniknuo ono što nam je Bog htio priopćiti, mora pažljivo Istraživati što su hagiografi (sveti pisci stvarno htjeli reći i što je Bog odlučio njihovim riječima otkriti. Da na vidjelo izadje namjera hagiografa treba se među ostalim obazirati i na "književne rodove". Istina se, naime, drugačije iznosi i izražava u tekstovima koji su ili - na različit način povijesni, ili proročki, ili pjesnički, ili u drugim vrstama govora. Tumač nadalje mora istraživati smisao što ga je hagiograf htio izraziti i izrazio u određenim okolnostima, prema prilikama svoga vremena i svoje kulture, pomoću književnih rodova koji su se upotrebljavali u ono vrijeme." (O božanskoj objavi, br. 12).

Z a p a m t i t e : Biblijska kritika čuva Bibliju od krivog i samovoljnog tumačenja. Ona nam pokazuje koji je smisao neki tekst izvorno imao (= povijesni smisao). Na temelju toga povijesnog smisla pitamo se onda koji smisao i koju poruku ima taj tekst za nas, za naš život danas.

1.3.3 Duhovno čitanje Pisma

Neki se ljudi zanimaju za Isusa Krista zbog toga što je on snažno utjecao na svjetsku povijest. Drugi traže tumačenje Biblije zbog toga što se u njoj skrivaju tako zanimljive životne mudrosti. Sve je to opravdano, ali nedovoljno. Za tražitelja, vjernika i mistika veličina je Biblije u tom što mu daje hrabrosti da svoj život primi iz ruke Božje i da živi pred Bogom i s Bogom. Tko Bibliju uzima u ruke s tom nakanom, doživjet će duhovna dobra objave. To duhovno čitanje Biblije ne smije biti naivno ili nekritično. Ali znalac osjeća razliku između kritičkoga znanstvenog i duhovnog tumačenja Pisma. Težišta su različita, ali duhovno se tumačenje mora temeljiti na kritičkome. Metoda duhovnog čitanja Pisma:

- Sabranost. Ona je neophodno potrebna: šutim i uživljam se u to da kanim slušati, razumjeti i prihvatiti Božju riječ. Za to je važno izabrati pravo vrijeme.
- Molitva: obraćam se Isusovu Duhu, Duhu Svetomu, za prosvjetljenje.

- Razmišljanje: pitamo se koji je smisao pročitano, uzimamo možda u pomoć neki komentar (tumačenje Pisma) . To uspoređujemo sa svojim životom.
- Molitva i primjena: Duhovna čitanje Pisma mora uvijek završiti molitvom, bili sami ili u skupini. Riječ Božja postala molitvom hrana je vjere. Možda treba tražiti i primjenu u nekoj konkretnoj situaciji.

1.3.4 **Meditacija biblijskog teksta**

1.3.4.1 Razmatranje Pisma

U samostanima oduvijek postoji vježba razmatranja. U vrijeme kad se u zajednicama čitao zajednički predmet razmatranja, često su se uzimali tekstovi Svetog pisma. To se razmatranje odvijalo u tri stupnja. Prvi je stupanj bilo "razmišljanje".

To je bila opširna misaona obrada mnogih i veoma svjesnih pitanja. Pri tom su se upotrebljavala neka pitanja, otprilike ova: Koje su tu osobe na djelu? Gdje se odigrava događaj? Kako se mijenjaju stavovi osoba? Kad se događa ono najodlučnije? Što je izrečeno? Što mi je činiti?

Drugi je stupanj "oduševljavanje".

Razmatrač osluškuje svoju nutrinu da doživi kako mu je "pri duši". Pri tom se može i pokušati probuditi osjećaje, pojačati ih ili pročistiti.

Treći stupanj obradjuje volju. Tu su važni osobito osjećaji, jer oni pokreću volju više nego li razum. A volja mora doprijeti do neke odluke ili nauma.

To je - za onoga tko je još danas ili opet danas primjenjuje - vrijedna metoda za razmatranje Pisma. Ali ona ne dovodi točno onamo kamo dovode nove metode meditacije.

1.3.4.2 Nove metode meditacije

Riječ meditacija na upotrebljava se uvijek točno kako valja. Ovdje uzimamo običnu uporabu te riječi.

Meditacija je iskustvo iznutra i put prema unutra. A budući da su spisi Novoga zavjeta zapisana iskustva vjere, oni su nadasve idealna gradja meditacije. Spasenjsko djelovanje Pisma prodire u sasvim druge dubine nego psihologija. Ono dosiže pratemelj našega bića: Boga Oca Spasitelja i njegovu Riječ u Duhu Svetom.

Ovdje nećemo učiti opće metode meditacije. Pretpostavljamo ih. Biblijska meditacija uvodi u Bibliju nadasve mlade. Tko bi mogao i naslutiti središte od kojega živimo kad se ono ovom

današnjem zahuktalom i nestalnom čovjeku ne bi otvorilo u meditaciji? "živjeti slušajući" - to je bitno u vjeri. To se doživljava u meditaciji.

Oblici biblijske meditacije

- Meditacija riječi (osobito prikladna za Ivanovo evandjelje)
- Razgovorna meditacija (razgovor kao udioništvo u vjeri)
- Meditacija - pjesmi (suvremene duhovne pjesme - riznica)
- Meditacija nad slikom (umjetnici vide dublje).

Napokon i križni put i krunica nisu ništa drugo nego biblijska Meditacija.

Gledanje bitnoga: meditacija može uvesti u mistične dubine: "Pokaži nam, Gospodine svoje lice, i bit ćemo spašeni".

Z a p a m t i t e : Biblija nije čitanka, ona je knjiga života. Naši metodički napori oko izričja Svetoga pisma morali bi postati susreti s Bogom. I na nama bi se moralo obistiniti ono što čitamo u Dj 10,44: "Dok je Petar još govorio te riječi, sidje Duh Sveti na sve koji su slušali tu besjedu." Odgovor na Riječ jest "živjeti slušajući".

1.4 TEKST NOVOGA ZAVJETA

1.4.1 Novi zavjet jest knjiga Crkve (usp. 2.3)

Nastanak Novoga zavjeta možemo pregledno prikazati ovako:

I S U S K R I S T živio je s ljudima.

Oni su doživjeli da je u njemu Bog s nama. Zatim su to I S K U S T V O dalje prenosili usmeno. Tako je nastala

USMENA PREDAJA (tradicija) o Isusovoj smrti i uskrsnuću, o njegovoj osobi, o njegovim besjedama, o njegovim djelima, o njegovu poslanju. Kad se kršćanstvo proširilo i apostoli počeli umirati te uslijed nekih drugih događaja nastala je potreba

ZABILJEŽBE .

Sastavljaju se zbirke besjeda, pisma, molitveni tekstovi itd. Ti se tekstovi sabiru, zapisuju i upotrebljavaju nadasve u bogoslužju.

Z B I R K E.

O B R A D E

P R I J E P I S I

Pavao u Kol 4,16 potiče: zajednice da uzajamno izmjenjuju pisma koja su im upravljena. Napokon

K O N A Č N I S A S T A V L J A Č E V A N D J E L J A

uzima u ruke tekstove, dopunja ih i sredjuje. Vjernička zajednica prosudjuje koji se spisi imaju smatrati pravim svjedočanstvom vjere. Jednodušno stvara

K A N O N objavnih spisa.

Koliko danas možemo ustanoviti, novozavjetni su spisi sastavljeni između 50 i 120. godine. Jedinstveno poimanje o tom koji spisi spadaju u Kanon NZ postoji tek potkraj 4. stoljeća. Tada svakako na svim sinodama točja vremena.

Tumačenje riječi:

"Kanon", grčka riječ, znači ravna palica, redulja, mjerilo. Kanon je, dakle, popis svih spisa koji spadaju u Bibliju. Kanon NZ sadrži 27 knjiga. Dogmatsku odluku o tom donio je tek Tridentski sabor 1546. godine na temelju raspravljanja s Luterom.

1.4.2 Kriteriji za prihvaćanje spisa u novozavjetni Kanon

Poznato je da osim biblijskih spisa postoji i mnogo vjerskih spisa koji ne pripadaju NZ. Oni spisi koji su se u starini širili kao da su biblijski spisi, a Crkva ih kao takve nije priznala, zovu se "apokrifi" tj. skriveni, nepriznati spisi.

Presudno za prihvaćanje nekog spisa u Kanon je to da se odnosni spis naširoko upotrebljavao u bogoslužju. Tako je bila zajamčena vjernička jednodušnost pojedinih Crkava s obzirom na taj spis. Spisi su osim toga morali biti prikladni za poučavanje u vjeri i potjecati od nekog apostola. Ovaj potonji kriterij nije uvijek zastupljen u novijim kritičkim istraživanjima.

1.4.3 Tekst i njegova povijest (predaja)

Novi zavjet u svim svojim dijelovima napisan je izvorno na grčkom jeziku. Nemamo izvornika niti jedne biblijske knjige. U starini se spis upotrebljavao tako dugo dok nije dotrajavao, a onda se bacao. Prije toga bi se prepisao. Prepisivanje se cijeno kao visoko razvijena umjetnost i postojale su znamenite prepisivačke škole. Ipak su prepisivanjem nastale pogreške i preinake u tekstovima. Kako se kršćanstvo naglo širilo, nastala je i potreba prevodjenja Biblije. Svaki jezik posjeduje svoj rječnik, svoje izričaje i slikovite izraze koje nije moguće doslovno prevesti. Stoga se svaki prevodilac bori s problemom kako što vjernije

sačuvati smisao koji je pisac izrekao svojim tekstom. Svaki je prijevod k tome nužno i neko tumačenje izvornika. Sve do najnovijega vremena za Katoličku je Crkvu bio mjerodavan latinski prijevod sv. Jeronima (+420), nazvan VULGATA. Prepisivanjem i prevodjenjem nastale su tzv. inačice u tekstu. U posljednja je vremena pronađeno oko 5000 različitih rukopisnih prijepisa NZ, koji djelomično potječu iz vremena nastanka NZ. Uspoređivanjem tih rukopisa možemo doći do veoma dobra izvorniku vjerna teksta. O Novom zavjetu možemo reći i ovo: jedva da postoji ozbiljna sumnja da pred nama stoji NZ kakav je izvorno napisan. Bilo bi najbolje kad bismo NZ mogli čitati i razumjeti na grčkon, jer prijevod je uvijek samo prijevod. Ipak danas imamo dobrih prijevoda koji vjerno prenose sadržaj biblijskih spisa. U našem ćemo tečaju upotrebljavati hrvatski prijevod Novoga zavjeta koji se upotrebljava u bogoslužju i koji je od 1973. godine na ovamo proširen u više izdanja. Primjeri najstarijih biblijskih rukopisa:

Papirus P 52: najstariji novozavjetni tekst nastao je u Egiptu negdje 125. n.K. Sadrži Iv 18,31-33 i 37.

Papirus P 45: Papirus Chester Beatty; nastao između 200 i 300. n.K. Sadrži dijelove Evandjelja, Djela apostolskih i Pavlovih poslanica.

Veoma su značajni kodeksi koji su izvorno sadržavali potpunu Bibliju. Sačuvani su uglavnom samo djelomično. To je npr. Vatikanski kodeks, nastao oko 340. koji sadrži NZ bez 112. Tim., Tit, Flm i Otk; zatim Sinajski kodeks, nastao nakon 350. koji sadrži sav NZ i k tome Barnabinu poslanicu; onda Aleksandrijski kodeks, nastao nakon 450; sadrži gotovo potpun NZ; Codex Ephraem Escriptus, nastao oko 450. sadrži dijelove svih knjiga NZ, osim 2. Sol i 2. Iv.

Z a p a m t i t e : Mukotrpani rad povijesnih i jezičnih stručnjaka pokazuje da naš biblijski tekst vjerno prenosi izvornik. Novi zavjet je vierodostojan.

1.5 SVETO PISMO JEST KNJIGA ŽIVOTA

"Došao sam da život imaju, u izobilju da ga imaju" (Iv 10,10). "U njemu živimo, mičemo se i jesmo" (Dj 17,23).

Sveto pismo nije nam samo životni smjerokaz, ono nam je životno vrelo. Biblijske zbiljnosti moraju oblikovati sav naš život. Tako je bilo u vrijeme Pracrkve i u prvim kršćanskim stoljećima. Otački spisi (spisi ranih kršćanskih pisaca) gotovo su isključivo tumačenja Biblije. I uvijek kad se Crkva otudjila od Biblije, nastala su vremena vjerskoga nazadovanja. Martin Luter živio je u jednom takvom razdoblju. On je upozoravao na tu opasnost. Ali Katolička crkva reagirala je protiv njega iz straha. Tijekom protureformacije katolicima je pristup Bibliji veoma otežan. Tek u 18. stoljeću nastala su nova katolička izdanja Biblije. I nikakvo čudo da taj "zakočeni" odnos prema Bibliji još danas ima svoje posljedice. Velik je još posao pred

nama. Ali imamo ohrabrenje II vatikanskog sabora:

"Crkva je uvijek častila božanska Pisma slično kao i samo Gospodinovo Tijelo, budući da - osobito u svetoj liturgiji - ne prestaje uzimati i pružati vjernicima kruh života tako sa stola riječi Božje kako sa stola Tijela Kristova. Ta božanska Pisma, zajedno sa Svetom predajom, uvijek bijahu i jesu Crkvi vrhovno pravilo njezine vjere, jer - Bogom nadahnuta i jednom zauvijek pismom ustaljena -nepromjenljivo priopćuju riječ samoga Boga i čine da se u riječima proroka i apostola ori glas Duha Svetoga. Sve, dakle, crkveno propovijedanje - kao i sama kršćanska religija - treba da se hrani i upravlja Svetim pismom. U svetim knjigama, naime, Otac nebeski s velikom ljubavlju dolazi u susret svojim sinovima i s njima razgovara. A tolika je sila i moć u riječi Božjoj da je ona uporište i životna snaga Crkvi, a sinovima Crkve ona je jedrina vjere, hrana duši čisto i nepresušno vrelo duhovnoga života. Stoga za Sveto pismo izvrsno vrijede riječi:

"Živa je uistinu Božja riječ i djelotvorna" (Heb 4,12) "koja ima moć da gradi i daje svima baštinu među posvećenima" (Dj 20,32; usp. 1 Sol 2,13) - (O božanskoj objavi br.21) .

LITERATURA NA HRVATSKOM - poticaj za daljnji studij

A.P., Neugodno evandjelje: Kana 10 (40) , listopad 1973, 5-6.

Bea, Augustin, Evandjelja u svjetlu povijesti i vjere. Novi znanstveni pogledi na sinoptička evandjelja (Preveo dr.A.Kresina) , Zadar 1966, 75+5.

Benolt, Pierre, Istina u Bibliji: Svesci 3/travanj-svibanj 1967,16-23.

Biblijski leksikon (Kleines Stuttgarter Bibel-Lexikon) . Preveli : Marijan Grgić, Josip Kolanović, Miljenko Žagar. (Biblioteka "Priručnici" 7) , Zagreb, 1972, 348 str.

Da li je evandjelje odgovor na sva naša pitanja: VIR 1(197*0 ^,8-9.

Deiss, Lucien, Prva tri evandjelja (Biblijski niz 4) , Zagreb 1968, 125 str. (ciklostilom)

Duda, Bonaventura,

- Biblija - knjiga Božjeg naroda: UB 8/1968, 147-155.

- Biblija i liturgija: Zajednička žrtva. Zbornik liturgijskog tečaja 1,82-101.

-Biblija i liturgija u propovijedanju: Božja riječ zajednici, Zbornik liturgijskog tečaja 11, 121-164.

- Biblijski temelji katehizacije: VDE 19(1966) 29-32. 51-54. 70-73. 109-111.

- Kako čitati Sveto pismo ? : UB 12/1969, 47-48.

- Nauka sv.Tome o bogočovječnosti Biblije: Br 39, 230-233.

- Oko problema biblijske teologije: UB 5/1970, 16-17. 33-37.

- Otkriće Biblije u duhovnosti Male Terezije: BS 43(1973) 384-397.

- Opći uvod u Bibliju: Biblija, Zagreb, 1968, 233-240, susljedna izdanja 1169-1976.

- Predgovor hrvatskom izdanju: Rječnik biblijske teologije. Zagreb 1969, IX-XII.

- Uvodi i napomene uz knjige Novoga zavjeta: Biblija. Stari i Novi zavjet. Zagreb 1968, 295-336, susljedna izdanja 1231-1272.

- Zedj za Riječju: VIR 1/1974/4, 8-9.11.

Fučak, Jerko, Biblija kao književno djelo: Effatha br. 13/14, 19-21.

- Bogoduha riječ sama o sebi: UB 1969, 12, 37-39.

- Istina Svetoga pisma: BS 37 (1967) 44-52.

- Psihologija Duha Svetoga: UB 4(1969) 11, 10-13.

- Sveto pismo - "duša teologije": BS 36(1966) 279-286.

- Susret i riječ: VIR 1(1974) 6,7-8 (teologija sinoptičkog problema).

- Uvod u teologiju sinoptika. Zagreb 1973, 48 str. (ciklostilom) .